

4

Mozgó világ

2026/4

A háború lezárásának forgatókönyvei:
Sz. Bíró Zoltán tanulmánya • A pszichothrillerre nem készült fel a racionális Nyugat-Európa: Vigh Zoltánnal beszélget Fekő Ádám • Hadas Miklós szociográfiája • Akciók a budapesti zsidók megmentésére: Karsai László tanulmánya • Vörös István, Odze György és Halasi Zoltán prózája

Bakos András • Bozók Ferenc • Csengery Kristóf • Csepeli György • Dalos György • Darányi Sándor • Gárdonyi László • Gerevich András • Hargitai Miklós • Janikovszky Éva • Kiss Judit Ágnes • Krajczár Gyula • Pető Iván • Révész Sándor • Stuber Andrea • Vadas József • Vásárhelyi Mária • Végel László

hetően rendkívüli mértékben vonzza Nicolas Altstaedt, aki mindenben az újszerűt, az eredetit keresi. Veress *Négy erdélyi tánca* bámulatosan erőteljes karakterizálással, dús, tömör hangzással, hitelesen nyers-zamatos népiességgel szólalt meg vezetése alatt.

És hogyan csellózott Haydn *C-dúr versenyművében*? Szabad, lélegző ritmussal, tagoltan, viszonylag kis hangon, de meglepően indulatos „fölhorgadásokkal”, amelyek játékának vonzón impulzív, hamisítatlanul életeli jelleget kölcsönöztek. Azon, hogy a modern vonónál rövidebb, íveltebb barokk vonóval játszik, már meg sem lepődtünk, hiszen a Haydn-concertót megelőzően a Mozart-nyitány és -balettzene hamisítatlan régizenelés volt, a hangsúlyoknak, ritmusoknak, tagolásnak a historikus előadópraxis-

ból ismert jellegzetességeivel, és igen kevés vibratóval. Ugyanezt a törőlmetszett historikus közelítésmódot üdvözölhattuk a Haydn-szimfóniában is. Azoknak pedig, akik zenehallgatás közben netán azzal gyanúsították meg Altstaedt, hogy ha kell, ha nem, mindent drámaian és indulatosan tol-mácsol, a szenvedélyt abszolutizálva, meggyőző ellenpéldával szolgálhatott a Haydn-versenymű lassú tételének éneklő hangja és békéje, valamint a ráadásként megszólaltatott Bach-zene, a *G-dúr szólószvit Sarabande* tételének szabadon lélegző, kontemplatív értelmezése.

A Budapesti Fesztiválzenekar hangversenye, vezényelt és csellón közreműködött **Nicolas Altstaedt**. Zeneakadémia, 2026. február 28.

119

rol-rol

Vadas József

Esterháza

Megnyugtatom az olvasót: nincs helyesírási hiba a címben. Eszterházát ugyanis, mint tudni illik, a Fényesnek mondott Esterházy Miklós herceg építtette a tizennyolcadik század derekán, valamikor 1762 után, bár azt ma sem tudjuk, személy szerint kivel. Számunkra ez most nem is nagyon érdekes, mert az alábbiakban nem a magyar Versailles-ról, azaz Verszáliáról lesz szó. Nem kastélyról és nem palotáról, hanem egy közönséges családi házról, vagy leginkább talán villáról, ahol évtizedeken át élt és dolgozott az író

Esterházy Péter. Az már részletkérdés, bár ő maga korántsem tartotta feleslegesnek megjegyezni, hogy a főúri famíliának nem a hercegi, hanem a grófi ágából származott.

A ma már kilencszobás és kétszázharminc négyzetméter alapterületű épület a harmadik kerületben található, Aquincum közelében, az Emőd utca 20. szám alatt egy közel ezerkétszáz négyzetméteres telken, amely a másik oldalán a Boris utcával határos, egyébként innen van a bejárata. Magyarán Római-fürdőről vagy Római-partról van

szó, hiszen innen pár perces sétára folyik a Duna, mellette a már emberemlékezet óta kerítés körített stranddal. Kitelepítésüket követően költözött ide az Esterházy család, egészen pontosan Esterházy Mátyás és felesége a négy gyerekükkel. Bórdíszműves tulajdonosától egy jobb időkre szánt díszmagyar ékszerének fejében vásárolták meg a házat. 1957-ben még jóval kisebb volt és más látványt is nyújtott, mindazonáltal a csobánkai szuterén után itt végre emberhez méltó körülményeket mondhattak magukénak. A folyó közelsége és a falusias környezet különösen a fiúk számára bizonyult eszményi választásnak, hiszen rendszeresen sportoltak. A HÉV jóvoltából a városba járás sem jelentett különösebb nehézséget. Ez leginkább azért kívánczik történetünkhöz, mert bár a jogvégzett apa rövid ideig még segédmunkára kényszerült egy parkettás kisiparosnál, nem sokkal később szerencsére már fordítóként kereste kenyerét az Országos Fordító Iroda, majd 1970-től a Budapesti Rundschau munkatársaként. Egyszer bemutattak minket egymásnak a Corvina Kiadóban, ahová nyilván munkáért vagy munkával jött, azt mindazonáltal nem mondhatom, hogy ismertem volna. A történelmi név vonzereje mellett azért maradt meg emlékezetemben a villanásnyi epizód, mert fia első könyveit akkor már olvastam, s nemegyszer méltattam az illusztrátorának választott Banga Ferenc és a vele rokon Szemethy Imre grafikusokat.

Esterházy Péter csaknem hat évtizeden át majdnem folyamatosan ebben a házban élte életét hétéves korától 2016-ban bekövetkezett ha-

láláig. Innen járt a számára életre szólóan intellektuális alapozást nyújtó piarista gimnáziumba, majd az ELTE-re, ahol matematikát tanult. Nem sokkal a diploma után megnősült, nagymamái segítségével ekkor költöztek Gittával átmenetileg egy OTP-társasházi kis lakásba. Miután megürült a ház, 1980-ban már gyerekeikkel tértek ide vissza. Felesége irányításával hamarosan átépítő bővítésekbe kezdtek. Hogy az akkor már sikeres szabadúszó író zavartalanul dolgozhasson, ekkor létesült szentélye, amely már csak félköríves záródásával is rászolgált erre a névre. A terméskő mellvédes kerek-fedett teraszt ennek érdekében felfalazták, majd ajtóval zárták le vagy inkább különítették el az épület többi részétől. Ahogy hallottam, csupán a nagy méretű íróasztala és egy kényelmes fotel kapott benne helyet, mármint az olvasmányai, jegyzetei és kéziratai mellett. Számítógép itt nem volt, mint köztudott, csíkos spirálfüzetekbe kézzel írta a műveit. Ekként lett egymás után készülő könyveinek a szülőszobája. Toldozni-foldozni kellett a házat másutt is, főként a tetőtérben. Hogy a földszinten berendezkedő szülők lakrésze, mellette az összcsaládi ünnepek és a még népesebb szakmai-baráti összejövetelek számára szolgáló nappali föltöltött a felcseperedő négy gyereknek is legyen legalább egy kis kuckójuk, ahová félrevonulhatnak. A felszármolt terasz helyett, mert a feleségének az hiányzott, hátul az emeleten egy másik létesült.

Az egykor forgalmas-zsibongó ház Esterházy Péter halálát követően és lakóinak távozása következtében elnéptelenedett, majd fokozatosan ki

is ürült. A családtagok először arról döntöttek, hogy az író hagyatékát (kéziratait, jegyzeteit, levelezését és fényképeit) egy független szervezetben, a Berlini Művészeti Akadémián helyezik el, amelynek az alkotó tagja volt. Az ingatag magyarországi politikai viszonyok mellett alighanem a jóbarát, Kertész Imre példája is szerepet játszott elhatározásukban. A házban elképesztő mennyiségű, mintegy tizenkétezer könyv várt sorsára, amiről szintén intézkedni kellett. Nem egyszerűen a számuk miatt képviselnek különleges értéket, a dedikált példányok révén a magyar irodalom nemzetközi kapcsolatrendszerének is fontos dokumentumai. Termékeny életműve és személyes ismeretségi köre jóvoltából Esterházy Péter talán még Nobel-díjas honfitársainál is szélesebb körben mozgott, aminek ez az egyedülálló gyűjtemény a leghitelesebb bizonyossága. Elhelyezésében a barát Fabiny Tamás evangélikus püspök sietett a család segítségére; a házaspár nevét viselő könyvtár a teológus közbenjárásának köszönhetően került az Országos Evangélikus Gyűjteményhez, így az intézmény Üllői út 24. sz. épületében áll immár négy év óta az olvasók rendelkezésére.

Amikor a hagyaték sorsa már többé-kevésbé rendeződni látszott, teljesen új és váratlan fejleményeket hozó fejezet kezdődött a ház történetében. A népes család tagjai úgy döntöttek, hogy a senki földjévé lett ingatlant értékesítik, mert a pénz a legegyszerűbb módja az örökség megosztásának. 2024-ben hirdetést tettek közzé, hogy az épület a telekkel háromszázötven millióért eladó. Ekkor néhány írónak lelet-

mentő gondolata támadt. Esterházy Péter két neves pályatársában megmozdult a szakmai lelkiismeret, miszerint a lakójáról nevezetes helyet nem szabad a magyar kultúra vonzaskörzetéből kiengedni. Az ötlet, hogy alkotóház legyen belőle, Dragomán Györgytől származik, a szervezésben pedig Vámos Miklós jeleskedett. A hazai olvasók által is ismert Daniel Kehlmann német íróval összefogva megalakították a Magyar Irodalom Barátainak Alapítványát azzal a céllal, hogy a ház a jövőben a magyar irodalom külföldi fordítóinak alkotóműhelyeként működhessen. A Petőfi Irodalmi Múzeum (végső soron a magyar állam) nem mozdult a felkínált lehetőségre, a Szépírók Társasága pedig nem rendelkezett a megvásárlásához, illetve a fenntartásához szükséges pénzzel, hasonló okokból a főváros is nem mondott a tulajdon megszerzésére. Óbuda önkormányzata azonban előteremtette a vételárat, még reggeliről és ebédre is gondoskodik a leendő vendégek számára. Akiknek hathatós munkájához nyilván az járul majd hozzá elsősorban, hogy itt nem lesz nehéz közvetlen kapcsolatba kerülni és konzultálni a fordítandó művek szerzőivel.

Azt lehetett gondolni, hogy most következik a feladat könnyebb része. Az akkor már több mint hat éve lakatlan épület felújításának megtervezésére valóban gyorsan akadt pro bono vállalkozó: a műemlékek gondozásában jártas Hetedik Műterem, amelynek vezetőjeként Szabó Levente még műegyetemi tanítványait is bevonta a ház újragondolásába. Abban a szellemben, amit az egyik munka címe fejez ki legtalálósabban a ház egykori lakójá-

nak munkamoráljára utalva: nulla dies sine linea. A kivitelezésre pedig személyesen Scheer Sándor, a Market Zrt. (az egyik legjelentősebb hazai építőipari cég) tulajdonosa tett szokatlanul nagyvonalú ígéretet. Ahogy azonban hozzáfogtak az ingatlan műszaki állapotának felméréséhez, mind több nehézséggel szembesültek. Az azbeszttartalmú pala és a beázások miatt szinte az egész tetőzetet le kellett bontani, majd újraépíteni. Az elektromos hálózat szintén felújításra érett. Szerencsére ekkor az is kiderült, hogy ebben a besavanyodott országban létezik még nemes ügy és abban összetartás. Minél több probléma adódott, Esterházy Péter nevének hallatán annál több támogató jelentkezett. Az idén januárban átadott épület előtt egy táblán név szerint olvasható az a több mint ötven cég, amely ilyen vagy olyan formában hozzájárult az eredetileg elképzelnél sokkal nagyobb költséggel járó rekonstrukcióhoz.

Előkerültek közben az 1936-ban átadott villa engedélyezési tervei; innen tudjuk, hogy Perényi Miklós okleveles építész készítette őket egy textilipari kellékeket gyártó cég ügyvezetője számára. Az archív fényképeken is az látszik, hogy a nyaraló a kor art decójának hangulatos produktuma; kellemes, de védelemre nem érdemes emlék. Ily módon magától értetődő volt, hogy az Esterházy Péter és családja által Michaletzky Gábor tervei szerint kialakított (olykor éppenséggel megbuherált) formájában kell megtartani – természetesen a zavartalan funkcionálásához szükséges műszaki korszerűsítésekkel. A mérgező tetőt és a villanyveze-

téket lecserélték, az ablakok közül is azokat, amelyek menthetetlenek voltak. Ugyancsak rendbe tették a kis konyhát és a két fürdőszobát; az utóbbiak közül az egyik a földszinten, a másik az emeleten van, ennél fogva a ház (csak) két vendég kényelmes fogadására alkalmas. A parketta, az ódon lépcsőfeljáró és a csillárok maradtak, de a falakat kívül-belül újrafestették. Az enteriőrökből nem csupán az összképet meghatározó könyvek távoztak, hanem sajnos a barátok (többek között Nádler István, Vojnich Erzsébet, Szűcs Miklós) képei is, valamint a családi rekvizitumnak számító bútorok többsége, az egyelőre csak félkész emlékszoba néhány darabját leszámítva. Az önzetlen felajánlásoknak köszönhetően azonban lesz mire leülni a tágas nappaliban, amelyet irodalmi találkozóknak, rendezvényeknek színhelyének szánnak. Esterházy dolgozószobája pedig maradt szentély, rozzant ajtaját (lyukkal az oldalán) megőrizték, korleNyomat ez is a Kossuth-díjas író Magyarországról. A helyiség közepén egykori íróasztalának méretével megegyező bokszt helyeztek el, lapján annak barokk kontúrjaival. Egyik oldalán az író valamennyi magyar nyelvű kötete, a másikon műveinek idegen nyelvű fordításai sorakoznak. A falakon két kalligrafikus alkotás. Az egyik a hajdani könyvtár valamennyi darabjának címsorából képzett szövegkompozíció. A másik a szoba egykori lakójától való: a mesterének tekintett Ottlik Géza *Iskola a határon* című könyvének kéziratos másolata, amelynek artisztikumát az egymásra rótt ortográf betűsorok dzsungeli kavalkádja adja. Tisztelete jeleként

készítette 1982-ben ajándék gyanánt választott mestere hetvenedik születésnapjára, annak halála után visszakapta. Nem akármilyen kölcsönös két gesztus ez; mint ahogy az is, hogy az író a család temetkezési helyét, az Eszterháza s a magyar klasszicizmus történetében kulcsszerepet játszó Charles Moreau nagygannai plébániatemplomát választotta végső nyughelyéül.

Esterházy Péter egykori otthonának felújítása alkotóháznak a Magyar Irodalom Barátai Alapítvány megbízásából. Generáltervező: **Hetedik Műterem Kft.** Felelős tervezők: **Szabó Levente DLA, Biri Balázs DLA.** Építész tervezők: **Mantuano Eszter, Rátgéber László.** Munkatárs: **Jelinek Dorka.** Szakmai előkészítés: **BME Középülettervezési Tanszék** (Szabó Levente DLA, Kronavetter Péter DLA, Hugauf Lotti, Polyák Júlia, Pröhle Borbála). Kivitelező: **Market Zrt.**

Vásárhelyi Mária

Hajnali agymosás

Magyarországon a közmédiának csúfolt, intézményesített államipropaganda-média évente 170 milliárd forint adófizetői pénzből működik. Ez azt jelenti, hogy minden magyar állampolgár zsebéből évente átlagosan 15-17 ezer forintot vesz ki az állam annak érdekében, hogy működjön az államilag vezényelt agymosás. S bár a zászlóshajónak tekintett M1 nézettsége egy adott időpontban nem éri el a 3 százalékot sem, összességében mégis naponta közel egymillió embert ér el a csatorna.

Az M1 elvileg hírcsatorna, amely minden órában sugároz híradót, és a két híradás közötti időszakokban is csak politikai, közéleti kérdésekkel foglalkozik. Az M1-nek mint közpénzekből finanszírozott közszolgálati csatornának más hírközlőknél szigorúbban be kellene tartania a sokoldalú, független, kiegyensúlyozott, elfogulatlan tá-

jékoztatás normáit, hiszen ha ezek nem érvényesülnek, akkor nemcsak erkölcstelen, hanem törvénytörő is az adófizetők pénzéből hírszolgáltató csatornát fenntartani. Nem szeretnék álságoskodni, természetesen tisztában vagyok azzal, hogy a közmédia nem tartja be az elemi szakmai, etikai normákat, az azonban még engem is meglepett, amit akkor tapasztaltam, amikor találomra választottam ki egy kora reggeli híradót és műsorkörnyezetét, hogy megnézzem, mit kínál hírszolgáltatás címén a közönségnek a „közmédia”.

2026. március 12-én a reggeli 30 perces híradó összesen 28 híregységből állt, és a 28 híregység közül egyetlenegy sem volt, amely közvetlenül vagy közvetve ne érintette volna Ukrajnát, kizárólag negatív kontextusban. A vezető hír az Orbán Viktort és családját ért (ál)-fenyegetés volt, erről négy önálló